

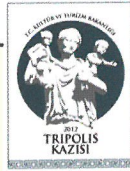
TRIPOLIS

ad Maeandrum

T.C.
Güney Ege Kalkınma Ajansı

GEKA

Bu kitapçıkta yer alan öğelerin tüm hakları saklıdır
Fotoğraflar: Tripolis Kazı Arşivi
Metin: Doç. Dr. Bahadır Duman

Tripolis Antik Kenti Denizli ili, Buldan ilçesi, Yenicekent Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Başta Plinius ve Ptolemaios olmak üzere birçok antik yazarın metinlerinde adı geçen kent MS 17. yüzyıldan itibaren seyyahlar tarafından ziyaret edilmiştir.

Helenistik Dönem'de Phrygia, Karia ve Lydia Bölgelerinin kesişim noktasında olan kent, Lydia Bölgesi sınırları içerisinde ilk kez Apollonia ismi ile kurulmuş ve kısa bir dönem Antonionopolis olarak da anılmıştır. MÖ 1. yüzyıla tarihlenen şehir sikkeleri ve epigrafi kaynaklarda kentin ismi Tripolis olarak geçer. Üç küçük topluluğun ya da yerleşimin bir araya getirilmesiyle bir kent/polis meydana getirilerek (synoikismos) Tripolis adı verilmiştir. Tripolis ismi MS 7. yüzyılda kent terk edilene kadar varlığını korumuştur.

Her ne kadar Tripolis'in bir kent olarak geçmişi Helenistik Dönem'e dayansa da kentin çevresinde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında elde edilen arkeolojik materyal bu bölgedeki yerleşimin günümüzden 6000 yıl öncesine kadar gittiğini kanıtlamaktadır.

Tripolis'in de içinde bulunduğu Çürüksu Vadisi MÖ 190 yılında Seleukoslar ile Bergama Krallığı arasında yapılan Magnesia Savaşı'na kadar bağımsız kentlerden oluşur. Bu savaşı, Roma desteğinde kazanan Bergama Krallığı, MÖ 188 yılında imzalanan Apameia Barışı ile bölge yönetimini ele almıştır. III. Attalos'un MÖ 133 yılında ölümünden sonra vasiyeti üzerine, bölge Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır.

Kent en ihtişamlı çağını Roma Dönemi'nde yaşamıştır. MS 2. yüzyıldan itibaren kentte yeni bir yapılanmaya gidilmiş ve şehir kapıları, caddeler, hamamlar, stadiyum, tiyatro ve meclis binası gibi kamu binaları yapılmıştır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde bir dönem Sardeis (Salihli) Conventusu'na (yargı birliği) dahil edilen kent, belli bir zaman diliminde de Apameia (Dinar) Conventusu içerisinde yer alır. MS 3. yüzyılda Roma'da senatörlük yapan Tripolisli Hermolaos kentin gelişiminde önemli roller oynamış olmalıdır.

Tripolis, MS 325'te Nicaea Konsülü'nde Agogius, MS 431'de Efes Konsülü'nde Commodus, MS 451'de Chalcedon Konsülü'nde Paulus tarafından Piskoposluk seviyesinde temsil edilir. MS 494 depreminden Agathe Kome (Alacain) ile birlikte Tripolis de etkilenmiştir. MS 6. yüzyıl sonu – 7. yüzyıl başında Anadolu toprakları üzerinde etkili olan Sasani akınları nedeniyle burada yaşayan halk bir süreliğine Tripolis'in yaklaşık 5 km kuzeyindeki Direbol'a (Dirbol) ve daha korunaklı dağ yamaçlarına taşınmıştır.

Tripolis 13. yüzyılın ilk yarısında Bizanslılar ile Türkler arasında birkaç kez el değiştirir. Kentin yaslandığı dağın zirvesinde bir kısmı günümüze kadar sağlam kalabilmiş yuvarlak planlı kulenin dahil olduğu bir kale kompleksinde 1243'te Nicaea (İznik) Kralı Ioannes Ducas Vatatzes ile Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev bir araya gelerek anlaşma imzalar.

1304-1306 tarihlerinden itibaren ise Tripolis/Yenice'nin de içinde bulunduğu bölgede İnançoğulları ve Germiyanogulları ile birlikte Türk hakimiyeti başlar. 1429'da Denizli ve çevresi Osmanlı hakimiyetine girer.

MOZAIKLİ KONUT 1

63x16 m'lik kısmı açılan Mozaikli Konut, üç mozaik zeminli, bir kireç harç zeminli, bir tuğla zeminli odadan, bir fırın, bir hayvan barınağı, bir latrina ve bir apsisi yapıdan oluşmakta olup toplamda 13 mekânı vardır ve üç kullanım evresi bulunmaktadır. Konutta yapılan çalışmalarda ele geçen arkeolojik veriler dikkate alındığında yapım evresi Geç Helenistik-Erken Roma Dönemi'ne tarihlenmektedir. Günümüzde yüzeyde görülen kalıntılar daha çok MS 4-5. yüzyıllara aittir.

Mozaik zemin döşemesine sahip Mekân 1, Mekân 2 ve Mekân 7, MS 4. yüzyılda inşa edilerek MS 5. yüzyılda kullanılan evin salon kısmıdır. MS 5. yüzyılda bu odalara ilave olarak çeşitli işlevlere uygun yeni mekanlar inşa edilmiştir.

Toplamda farklı işlevlere sahip 13 odası olan, duvarlarında fresk süslemesi ve zemininde mozaik döşemeleriyle Mozaikli Konut, Tripolis'in sivil mimarisini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Ayrıca 2018 yılında yapılan kazılarda açığa çıkarılan Doğu Sokak ile birlikte Mozaikli Konut'un ulaşım yollarına bağlantısı da tespit edilmiştir.

4

DOĞU SOKAK 2

Mozaikli Konut'un doğu bitişiğinde kuzey-güney doğrultulu 63 m'lik kısmı açılan ara sokak kuzeyde Sütunlu Cadde ile dik kesişmekte, kuzey uzantısı ise Mozaikli Konut'un bitimine kadar devam etmektedir.

Ara sokağın doğu-batı yönlü genişliği, kuzeyde 4.20 m iken, orta bölümünde 3.65 m düşer ve güneye doğru tekrardan genişleyerek 5.50 m olarak devam eder. Bunun sebebi Mozaikli Konut'a sonraki dönemlerde yapılan eklemelerin sokağı daraltmasıdır. Sokağın ortasında yer alan 35- 45 cm kalınlığında değişkenlik gösteren traverten blokların altından 170 cm derinliğinde, 70 cm genişliğinde bir kanalizasyon hattı geçmektedir ve Hierapolis Caddesi kanalizasyon yapısı ile benzerlik göstermektedir.

Ayrıca Roma Dönemi orijinal zeminini üzerine geç antik dönemde yeni düzenlemeler yapılarak sokağın kullanımına devam edilmiştir.

5

KİLİSE 3

Sütunlu Cade'nin doğu kısmında Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'nde inşa edilmiş olan kilisenin merkezinde, kuzeye bakan bir apsis ve apsisin batısında 6.95x4.5 m ölçülerinde bir oda(pastophorion) bulunmaktadır. Mevcut veriler dikkate alındığında apsisin doğu kısmında da batıdaki ile benzer ölçülere sahip bir oda, güney devamında kuzey-güney yönlü uzanan 3 nef, güneyde bir narteks ile sonlanıyor olmalıdır.

ORPHEUS ÇEŞMESİ 4

Mermer bir podyum üzerinde yükselen Nymphaeum, Sütunlu Cade ile Hierapolis Caddesi'nin kesişim noktasındaki traverten sütunların dış yüzeyleri tıraşlanarak bu alana inşa edilmiştir. 5.60x3 m ölçülerindeki çeşme; Roma Dönemi'nde yapılmış olup Erken Bizans Dönemi'nde de çeşitli değişikliklerle kullanılmıştır. Sütunlu Cade'nin doğusundaki su dağıtım merkezinden, pişmiş topraktan yapılmış künklerle, çeşmeye kadar taşınan su, çeşmenin doğusundaki dinlendirme havuzuna gelerek buradan yine bir künk yardımıyla ortadaki ana havuza akmaktadır. Çeşmeye ait parapetler ve çeşme bitişiğinde yer alan cadde sütunları, restorasyonları tamamlanıp, anasytlosis temel alınarak orijinal yerlerine konulmuştur.

6

Kentin güneyinde doğu-batı doğrultusunda uzanan Sütunlu Cade 450 m uzunluğa sahiptir. Bir kısmı açığa çıkartılan caddenin genişliği 10 m'dir. Ancak, MS 5. yüzyıl başlarında caddenin kuzeyine, Erken Bizans Sur Duvarı yapılarak cadde genişliği 7 m'ye düşürülmüştür. Traverten zemin döşemesine sahip cadde üzerinde kent içine açılan iki giriş kapısı ve bir adet savunma amaçlı yapılmış kule yer almaktadır. Sütunlu Cade çeşitli nedenlerle MS 6-7. yüzyılda kentteki nüfusun azalması ve kentin daha konsantre bir plana bürünmesinin ardından, caddenin güney kısmına iki sıra künk dizisi, kentteki yaşamın devam ettiğini ancak başta Sütunlu Cade olmak üzere bazı yapıların asıl işlevlerini kaybettiğini, bazılarının işlev değiştirdiğini gösterir.

SÜTUNLU CADDE 5

Sütunlu Cade'nin güneyinde 7.85 m genişliğinde bir portik bulunmaktadır. Portiğin zemini, çok renkli mozaiklerden oluşmaktadır. Ancak mozaiklerin sadece küçük bir kısmı günümüze kadar koruna gelmiştir. Portiğin kuzeyindeki stylobat üzerinde yaklaşık 2 m aralıklarla yerleştirilen sütunların her birinde yükseklikleri 33-45 cm arasında değişen Dor ve Bergama tipinde başlıklar yer alır. Arkeolojik kazılarda ele geçen buluntular doğrultusunda portiğin üzerinin ahşap konstrüksiyon ve çatı kiremitleriyle kapalı olduğu belirlenmiştir.

Sütunlu Cade'nin güney bitişiğinde caddeye paralel ve birbirlerine bitişik altı adet mekân yer almaktadır. Mekanların girişleri, güneyde belli aralıklarla yer alan kapılarla sağlanmaktadır. Mekanların zeminleri pişmiş toprak taban tuğlaları, traverten gibi çeşitli malzemelerle döşenmiştir. Erken Bizans Dönemi'ne ait dükkanların ilk kullanımı Geç Helenistik Dönem'e kadar gitmektedir.

7

HIERAPOLIS CADDESİ 6

Doğu-batı yönlü Sütunlu Cadde'yi, kuzey-güney yönünde dik kesen Hierapolis Caddesi, Sütunlu Cadde ile birlikte Erken Roma Dönemi'nde kentin ana caddelerinden biri olup kent planlamacılığına uyarak yapılmıştır. Hierapolis Caddesi ile Sütunlu Cadde'nin kesiştiği alana Roma Dönemi'nde günümüzde görülebilen 4 adet traverten ayağa oturan ve kent merkezine anıtsal bir giriş kazandıran yapı inşa edilmiştir.

MS 4. yüzyıl sonu 5. yüzyıl başında şehrin etrafında inşa edilen sur duvarı caddenin ortasından geçmektedir. Sur duvarı üzerinde de kent merkezine girişi sağlayan 2.7 m genişliğinde kapı boşluğu yer alır. Caddenin bugüne kadar 150 m'lik kısmı açığa çıkartılmıştır. 10.8 m genişliğinde olan caddenin traverten bloklardan yapılmış zemin döşemesinin altında cadde boyunca devam eden, 0.70 m genişliğinde ve 1.5 m derinliğinde bir kanalizasyon vardır.

Caddenin doğu kenarında, portik'in çatısını taşıyan sütunlardan 14 tanesi anastylosis esas alınarak ayağa kaldırılmıştır. Beyaz mermerden yapılan yivsiz sütunlar 2 tamburlu ve Bergama Tipi sütun başlığına sahiptirler.

Hierapolis Caddesi, orijinalinde Kent yöneticilerine (magistrate) ait heykeller ile süslüdür. Caddede, MS 4-5. yüzyılda yapılan düzenlemeler ile caddenin doğu kenarındaki sütunların önünde yaklaşık 4.50 m arayla mermer payeler üzerinde yükselen heykeller yer almaktadır.

Caddenin doğu kenarında küçük bir havuz bulunmaktadır. Portik doğusundaki bir yapıdan gelen suyun basıncını dengede tutmak için yapılmıştır. Böylece ani basınç değişikliğinde su, caddeye ve cadde portikine zarar vermeden havuzun altındaki kanal ile cadde altında bulunan ana kanalizasyona tahliye edilmektedir. Caddenin zemininde sur kapısından kuzeye doğru devam eden, şehre giriş çıkış yapan arabaların ahşap tekerleklerinin aşındırmasıyla oluşmuş kanallar dikkat çekicidir.

HIERAPOLIS KAPISI 7

Tripolis Antik Kenti'nin iki ana girişinden güneyde yer alan kapıdır. Tripolis'ten güneydoğuya doğru devam edildiğinde Hierapolis'e ulaşıldığı için kapıya Hierapolis Kapısı adı verilmiştir. Kent merkezinin yaklaşık 460 m güneyinde üzüm bağları arasında kalan yapı kalıntıları, MS 2. yüzyıla tarihlendirilen kapının traverten ayaklar üzerinde mermer bloklarla yükseltülen kemerlere sahip olduğunu göstermektedir.

HIERAPOLIS CADDESİ DOĞU PORTİK 8

Kentin ana caddelerinden biri olan Hierapolis Caddesi'nin doğusunda kuzey-güney yönlü uzanan Hierapolis Caddesi Doğu Portiği, Hierapolis Caddesi ile birlikte planlanarak inşa edilmiştir.

Podyumlu Yapı'nın güney duvarına kadar olan 54 metresi kazılmış ve toplamda 4 mekân açığa çıkarılmıştır. Mekanların içerisinde görülen sütunlardan devşirilmiş havanlar ve dövmeye taşları, olasılıkla tekstil atölyesi olarak kullanıldığı düşünülen bir ışık ve mermerden yapılmış antik dönem oyun masası açığa çıkarılan önemli buluntulardandır.

Portiğin üst örtüsü ahşap konstrüksiyondan oluşmaktadır ve üzerine çatı kiremidi kaplanarak dış etmenlerden korunmuşlardır. Üst örtünün doğu bölümünü portiğin doğu duvarı üzerinde yer alan postament ve postamentli kaide üzerinde yerleştirilen tek parça bantlı travertenden yapılmış sütunların taşıması sağlanırken, batıda Hierapolis Caddesi doğu duvarı üzerinde bulunan Attik-İon sütun kaideleri üzerine yerleştirilmiş 2 tamburlu mermer sütunların üzerine bindirilmesiyle üst örtü tamamlanmıştır. Ayrıca Hierapolis Caddesi Doğu Portiği'nin doğusunda inşa edilmiş ve Kemerli Yapı'nın kuzey bitişiğinden başlayarak kuzeye doğru devam eden Tonozlular Yapılar bulunmaktadır.

Erken Bizans Sur Duvarı ile Kemerli Yapı'nın arasına inşa edilmiş olan kilisenin girişi, Hierapolis Caddesi'nin üzerine inşa edilmiştir. Yapı, batıdaki narteks bölümü sonrasında naos ve doğuya bakan apsis bölümünden oluşmaktadır. Apsis duvarının önünde de synthronon bölümünün bir kısmı günümüze kadar koruna gelmiştir. İlk inşası MS 5. ve 6. yüzyıla ait olan yapı, çeşitli düzenlemelerle MS 10. yüzyıla kadar kullanılmıştır. Naos bölümünün kuzey duvarı üzerinde MS 10. yüzyıla tarihlenen iki azizin betimlendiği bir fresk bulunmaktadır. Yine naosun güney

duvarı üzerinde, MS 5-6. yüzyıla tarihlenen, kırmızı renk arka fon üzerine beyaz renk boya kullanılarak yazılan ve sonu amen ile biten bir dua bulunmaktadır. Ayrıca narteks bölümünün doğu duvarı üzerindeki bir blokta da kırmızı renk boya ile yapılan haç işareti yer almaktadır.

ROMA DÜKKANLARI 10

Erken Bizans Kilisesi 4 doğu bitişiğinde, Sütunlu Cadde ile Kemerli Yapı arasında bulunan ve cadde boyunca devam eden tabernalar bulunmaktadır. Çatı yüksekliği 4,85 m olan tabernalar iki katlıdır. Üst katların tabanlarının ve çatısının ahşap olduğu duvarlardaki hatlı yuvalarından anlaşılmaktadır. Taş malzeme üzerine kerpiç kullanılarak yapılan duvarların üzerinde panolara ayrılarak yapılmış renkli freskler yer almaktadır. Fresklerde papağan, keklik, güvercin, sülün ve leopar gibi hayvanların yanı sıra sakız kabağı, nar, kayısı gibi meyveler ve gül, gelincik gibi çiçeklerde betimlenmiştir.

MS 1. yüzyılda Sütunlu Cadde Kuzey Portiğinin iptal edilmesinden sonra aynı alana inşa edilen tabernaların en yoğun kullanımı MS 3. yüzyıldır. Tabernaların güneyine MS 4. yüzyıl sonunda sur duvarının yapılmasıyla batıdaki iki mekanın kullanımları sona ermiş olup doğudaki mekan MS 5. yüzyıla kadar kullanılmıştır.

11 TONOZLU YAPI

Kemerli Yapı'nın kuzey bitişiğinde yer alan yapının iç ölçüleri 5.75x12 m'dir. Çay taşlarının birbiri üzerine bindirilip harçla bağlanmasıyla tonoz oluşturulmuştur. Yapının doğu duvarı üzerinde büyük oranda tahrip olmuş fresk bulunur. Fresk üzerinde iki pano ve panolar içerisinde de çok renkli olarak yapılmış figür ve bezemeler yer almaktadır. Merkezde yer alan ve üzerinde olasılıkla İsa Peygamber'in cepheden portresinin yer aldığı çelenk, her iki yanda yer alan uçar pozisyonundaki iki melek tarafından taşınmaktadır. Kompozisyonun sağ üst köşesinde elinde ucu haç biçimli asa tutan bir aziz?, en sağda ise mekan içerisindeki bir pencereden dışarıya bakar pozisyonda bir kadın figürü betimlenmiştir. Kompozisyonun tamamı düşünüldüğünde olasılıkla cenazeye veda sahnesi betimlenmiş olmalıdır. Tonozlu Yapı içerisinde bulunan iki bireye ait kafatası ve freskolar yapının MS 9. yüzyılda bir mezar olarak kullanıldığını göstermektedir.

12

12 GRANARIUM

Kemerli Yapı'nın kuzey bitişiğinde yer alan ve kuzey-güney yönlü uzanan Granarium, kentin tahıl ambarı/deposu olarak kullanılmış olmalıdır. 41.30x4.50 m ile 41.60x4.30 m iç ölçülerine sahip ve birbirine bitişik 2 uzun koridordan oluşmaktadır. Roma Dönemi'nde inşa edildiği düşünülen Granarium'un asıl işlevinin bitmesinin ardından erozyon toprağı ile içi tamamen dolmuştur. Bununla birlikte, MS 5-6. yüzyıldaki son kullanım evresinde yapının duvarları bir miktar yükseltilmiş, duvarlarda yer yer kapı içi boşluklar bırakılmış ve yapının üzerinde tuğla döşemeli zemini olan mekanlar oluşturulmuştur.

13 PODYUMLU YAPI

Kentin merkezinde yer alan yapı, Hierapolis Caddesi Doğu Portiği'ni kuzeyde sınırlandırmaktadır. Yapının güney duvarı tonozlu bir yapının kuzey duvarına yaslandırılmıştır. Yapıyı doğuda sınırlandıran duvar yan yana bitişik şekilde inşa edilmiş tahıl ambarının (Granarium) batı duvarıyla kuzeye doğru devam etmektedir. Yapının batı yüzü ise basamaklarla Hierapolis Caddesi'ne açılmaktadır.

Yapının podyumu; orta ölçekli çay ve moloz taşlarla, mermer ve traverten parçalarıyla, pişmiştopraktan yapılmış taban tuğlalarıyla, kesme traverten ve mermer blok parçalarıyla kireç harçla örülerek yükseltilmiş ve yapının ana unsurları bu podyum üzerine yapılmıştır.

13

Erken Bizans Kilisesi 4 ve doğu bitişindeki tabernaların inşa edilen Kemerli Yapı, doğu-batı yönlü uzanmakta olup, dikdörtgen bir forma sahiptir. Geç Helenistik-Erken Roma Dönemi'nde inşa edilen, ancak MS 4.yüzyılda ikinci bir kullanım evresi bulunan Kemerli Yapı'nın genişliği 10.60 m iken, mevcut uzunluğu 36.35 m'dir. Yapı, bir ayakları yapının ortasındaki sütunlara ve diğer ayakları kuzey ve güney duvarlara basan iki kemerden oluşan toplam 15 kemer dizisi ve kemerlerin üzerinde de büyük kesme taşlardan yapılmış çatı bloklarından oluşmaktadır. Söz konusu yapı elemanlarından 14 adet sütun, 20 kemer ve 88 çatı bloğu günümüze kadar koruna gelmiştir.

şimdilik kazısı yapılmış alanlar dikkate alındığında, batısındaki portikten (Sütunlu Galeri) ve güneydeki tabernalardan yapıya girişler bulunmaktadır. Yapıda gerçekteşirilen kazılar sonucunda elde edilen arkeolojik verilerden yapının kuzey yarısının metal, kemik ve seramik üretimiyle ilgili işlik ya da üretim yapılan atölyelerin bulunduğu bir alan olarak kullanılmış olduğunu, güney yarısının ise kuzey yarısında işlenen ya da üretilen eserlerin satıldığı alan olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum Kemerli Yapı'nın üretim ve ticaretin gerçekteşirildiği agora olarak kullanıldığına işaret etmektedir.

KEMERLİ YAPI 14

AGORA 15

Kent merkezine, Roma Dönemi'nde kuzey güney yönlü dikdörtgen planlı olarak inşa edilen Agora; MS 4. yüzyıl sonu- MS 5. yüzyıl başlarında yapılan yeni düzenlemelerle kullanılmaya devam etmiştir. Agora'nın güneyinde Sütunlu Cadde, doğu bitişiğinde Hierapolis Caddesi, batısında ise Bouleuterion yer almaktadır. İç ölçüleri 48.5x68 m olan yapı, yaklaşık 3300 m² lik bir alanı kaplamaktadır. Sütunlu galerilerle çevrili oldukça geniş bir alana sahip olan Agora'nun kuzey ve güneyinde doğu-batı yönlü, üç cepheli, 7 basamaktan oluşan tribünler bulunur. Agora, pazar alanı dışında festivalleri, şenliklerin ve gösterilerin yapıldığı, kutlamaların düzenlendiği kentin önemli kamusal alanlarından biridir. Tribünlerin Agora avlusuna bakan ön cephe sütun düzenlemeleri arasına heykeller yerleştirilerek alan hareketlendirilmiştir. Agora batı, kuzey ve güney portiklerinin zeminleri çeşitli geometrik şekiller verilmiş opus-sectile zemin döşemesine sahiptir. Agora'ya geçiş; Hierapolis Caddesi üzerinden ve Agora Batı Portiğinin güney ucundaki merdivenli bir kapıyla sağlanır. Agora avlusu kazılarında; MS 5-6. yüzyılda zeytin yağı çıkartmak için kullanılmış pres yatağı çeşitli mimari bloklar ile birlikte podyumlu bir yapı üzerine inşa edilmiş olan Onurlandırma Sütunu'nun güneyinde açığa çıkarılmıştır.

AGORA GÜNEY PORTİK 16

Güney Portik, Agora'nın Güney Oturma Platformu ile Erken Bizans Dönemi sur duvarı arasındaki 4.95x38 m iç ölçülerindeki doğu-batı yönlü galeri benzeri bir alan içine yerleştirilmiştir. Güneyini sur duvarı, kuzeyini Güney Oturma Platformu'nun güney duvarı, doğusunu bu alanı dikine kesen kuzey-güney yönlü ve MS 6-7. yüzyıllara ait daha geç tarihli bir duvar sınırlar. Güney Portiği üzerinde geç dönem düzenlemeleri olan ve olasılıkla dükkân olarak kullanım gören mekanlar, Güney Oturma Platformu'na yaslandırılmıştır. Üst örtüsü ise bu alanda tespit edilen kalıntılar dahilinde pişmiş toprak tuğlalar ile kireç harç kullanılarak yapılmış tonozla oluşturulmuştur.

Kuzey Portik, Agora Kuzey Oturma Platformu'nun kuzey bitişiğine doğu batı yönlü yerleştirilmiştir. Batıya doğru ilerleyen portiğin ilk 45 metresi platformun kuzey bitişiğine, kalan 46 metresi ise Bouleuterion'un kuzeyine yaslandırılmıştır. Portiğin kuzeyinde ise Kutsal Alan bulunmaktadır. Portiğin büyük bir kısmında onyx cinsi taştan yapılmış opus-sectile zemin döşemesinin korunmuş olduğu söylenebilir.

AGORA KUZAY PORTİK 17

AGORA BATI PORTİK 18

Sütunlu Cadde'nin kuzeyinde yer alan Agora'nın kazı çalışmaları tamamlanmış olup 6 m genişliğindeki Batı Portiğin tamamı açığa çıkarılmıştır. Batı Portiğin batısını kuzey güney yönlü sınırlandıran duvar ayrıca Bouleuterion yapısının doğu duvarıdır. Portik üzerinden Bouleuterion yapısına geçiş sağlayan kapılar bulunmaktadır. Portiğin doğusunda ise her iki metrede bir bulunan ve portiğin ahşap çatısını taşıyan 3.5 m yüksekliğindeki 23 sütun sınırlandırmaktadır. Portik zemininde onyx cinsi taş kullanılarak yapılan opus-sectile taban döşemesinin üç farklı tipte olduğu göze çarpar.

ANITSAL ÇEŞME 20

Kent merkezinde Roma İmparatorluk Dönemi'nde inşa edilmiş kamu yapıları arasında yer alan Anıtsal Çeşme (Nymphaeum), kuzey güney yönünde uzanan Hierapolis Caddesi'nin batı bitişiğinde, Devlet Agorası/Kutsal Alanı'nın doğu bitişiğinde MS 2. yüzyıl başlarına tarihlendirilen kanatlı uzunlamasına 'U' planlı olarak üç katlı inşa edilmiştir. Çeşmenin cephe süslemesi Korinth, Kompozit ve İon sütun başlıklı düzenin bir arada kullanıldığı plandan oluşmaktadır. Doğu cephesinde yer alan ön tarafındaki basamaklar ve yüksek bir podiyum üzerinde yükselen bu yapıya taşınan su kentin kuzey yamaçlarından gelir. Anıtsal Çeşme'nin kuzey-güney yönlü batı duvarı dıştan dış 32 m uzunluğunda, kuzey kısa kanadı 8.66 m, güney kısa kanadı 7.50 m uzunluğa sahiptir.

Anıtsal Çeşme'nin cephesini hareketlendirmek amacıyla kuzey güney uzantılı uzun kenarı ve doğu batı uzantılı kısa kanadı üzerinde yarım daire ve kare formlu nişler içerisine çeşitli tanrı ve tanrıçaların yanı sıra bazı ölümlülerin heykelleri yerleştirilmiştir. Yerleştirilen bu heykellerin büyük bir kısmı tümlenebilir nitelikte kırık olarak açığa çıkarılmış ve MS 2. yüzyıla tarihlendirilmiş heykeller, çeşmeyi etkileyici kılmaktadır. Çeşmenin ön cephesinde ise dikdörtgen planlı havuz bulunmaktadır.

19 BOULEUTERION

Kent merkezine yakın bir alana inşa edilen Meclis Binası, kesme traverten bloklardan oluşmaktadır. 44x64 m ölçülerinde olan yapının duvarlarının bir kısmı, toprak üzerinde görülebilmektedir. Biri ana giriş olmak üzere Agora Batı Portiğe açılan iki adet kapısı bulunmaktadır.

TRIPOLIS

Antik çağ sanatına, kültürüne, ticaretine ve mimarisine ışık tutan medeniyetler sentezi.

KUTSAL ALAN 21

Kent merkezinde inşa edilmiş kamusal alanların içerisinde konumu bakımından ve mimari öğelerin in-situ olarak açığa çıkartılması nedeniyle en önemli yapılardan biridir. Yapının güney bitişiğinde kent meclisi

ve agora yer alırken, doğusunu MS 3. yüzyılda inşa edilmiş olan ve heykellerle hareketlendirilmiş anıtsal bir çeşme sınırlar. Kuzeybatısında ise MS 2. yüzyılda yapılmış hamam, tiyatro gibi sosyal yaşama hizmet eden görkemli yapılar yer alır. Kutsal Alan, batı-kuzey ve doğusunda bulunan sütunlu galerileriyle birlikte yaklaşık 2000 yıl boyunca farklı kültürlerle ev sahipliği yapmıştır. Kutsal Alan, 40x80 m ebatlarındaki iki insulaya doğu batı doğrultulu yerleştirilmiş, dikdörtgen planlı, ortada geniş bir avlusu olan ve sütunlu galerilerle çevrilmiş şekilde MS 2. yüzyılda inşa edilmiştir. İnşası her ne kadar Erken Roma Dönemi'ne dayansa da MS 494 depreminden sonra oluşan tahribatların giderilmesi amacıyla tekrar imar edilerek yenilenmiştir. Yapıyı çevreleyen sütun dizileri; 24 yivli, 2 tamburdan oluşur ve Attik-İon tipinde sütun kaidelerine sahiptir. Yapının Batı Portiği; Bouleuterion'un kuzey duvarının dış cephesine yaslandırılarak, kuzeybatı köşesinden başlar ve yapının kuzey duvarına kadar 50 m devam eder. Yapının batı duvarı 80 ile 85 cm aralığında değişen kalınlığa sahiptir. MS 2. yüzyılda düzgün kesilmiş, dörtgen traverten taşlarla yapılmış batı portiğin arka duvarını oluşturan düzenli duvar örgüsü üzerine, daha kaba taşlarla yapılan MS 5. yüzyıl duvar örgüsü eklenerek yüksekliği 5 m'ye çıkartılmıştır. Batı duvarı iç yüzünün diplerinde mermer plaka parçalarının bulunması, in-situ halde profilli mermer süpürgelik parçalarının olması ve duvar yüzeyinde harç kalıntılarının görülebilmesi nedeniyle duvarın ilk yapım evresinde mermer plakalarla kaplanmış olduğunu göstermektedir.

Yapının Kuzey Portiğinin genişliği 6.15 m ile 6.37 m aralığında değişmektedir. Portik genişliklerindeki bu değişim olasılıkla deprem gibi doğal afetlerin oluşturduğu tahribatlar ve ardından gelen geç dönem düzenlemeleriyle ilgili

olmalıdır. Kutsal Alan Kuzey Portiği üzerinde 30 adet kaide, 21 adet sütun tespit edilmiş ve bunlardan 11 tanesi in-situ halde açığa çıkartılmıştır. Yapının kuzey duvarı da düzgün kesilmiş, dikdörtgen ve kare formlu, orta ölçekli, kaba yonulu traverten taşlardan örülmüştür. Duvar geç dönemde irili ufaklı çay ve moloz taşlardan yapılmış duvar örgüsü eklentisi ile 6.50 m'ye yükseltilmiştir.

Yapının Güney Portiği: Agora Kuzey Portiği'nin batı ucunda, Bouleuterion'un kuzeybatı köşesi dış duvarından doğuya doğru devam eder. Yapının güneybatı köşesinde 'L' formlu bir ışık geç dönemlerde portiğin opus sectile zemini üzerine inşa edilmiştir.

Doğu Portik, Anıtsal Çeşme'nin batı duvarına bitişik ve paralel şekilde Agora Kuzey Portiği'ne kadar 50 m devam etmektedir. Kuzeyden güneye doğru ilk 30 m'lik kısmı açığa çıkartılmıştır. Attik-İon kaideler üzerinde yivli yuvarlak sütunlar yer alırken, postament kaideler üzerinde ise yivli yassı sütunlaryükselir. Yapının diğer portiklerinin zemininde görülen atık su kanalları burada da bulunmuştur.

Tiyatro'nun güney bitişiğinde, Tiyatro Hamamı'nın kuzeybatısında yer alan sarnıç (su deposu), 10x10.85 m ölçülerindedir. Kesme traverten, çay taşı ve tuğla malzemeden inşa edilen yapı; üçü dikdörtgen, birisi kare olmak üzere, birbiriyle bağlantılı dört mekândan oluşur. Mekanlar arasındaki geçişler ve sarnıcın üst örtüsü tonozludur. Büyük bir kısmı toprak altında olan sarnıcın duvarlarında yer yer kalın bir sıva tabakası görülür. Yapı olasılıkla güneybatı bitişiğinde yer alan Tiyatro Hamamı'nın su deposu olarak kullanılmıştır.

TİYATRO HAMAMI 23

58.85x44 m ölçülerine sahip, kentteki ikinci hamam, Tiyatro'nun güneydoğusunda yer almaktadır. Güney ve batı duvarları sağlam durumda kalmış olan hamamın güneybatı köşesinde külhan bölümüne ait kemer ve caldarium (sıcaklık) bölümüne ait havuz görülmektedir. Kuzey-güney yönlü uzanan sıralı tipteki hamamda güneyden kuzeye doğru caldarium (sıcaklık), tepidarium (ılıkılık) ve frigidarium (soğukluk) bölümleri bulunmaktadır. Traverten bloklardan yapılan hamam MS 2. yüzyılda inşa edilmiştir.

De Laborde, L... Voyage de l'Asie Mineure - 1838

MS 2. yüzyıl ortalarında inşa edilmiş olan Tripolis Tiyatrosu, Tiyatro Hamamı'nın kuzey batısındaki doğal yamaca yaklaşık 50'lik bir eğimle yerleştirilmiştir. Çürüksu Havzası'na bakan tiyatroyu çevreleyen analemma duvarı 100 m çapındadır. 8000 kişi kapasiteli tiyatronun oturma basamaklarının bir kısmı yamaçtaki eğim nedeniyle orkestra bölümüne kaymış, bir kısmı ise toprak altındadır. Alt ve üst cavea bölümü merkezde yer alan bir gezinti yolu (diazoma) ile birbirinden ayrılmıştır. Tiyatro dışından seyirci alanına giriş kuzeyden 2, güneyden ise 5 adet 7 tonozlu giriş ile sağlanmıştır. İki katlı olan sahne binasının sadece bugün toprak altında kalmış olan birinci katı sağlamdır.

Spor ve kültür faaliyetlerinin yapıldığı stadyum, antik kentin kuzeybatısında topografyaya uygun olarak yerleştirilmiştir. Alt kısımları çay taşları ile doldurulan her iki kenardaki oturma basamakları yamaca yaslandırılmıştır. Stadyumun pist bölümü erozyon toprağıyla dolması sonucu yaklaşık 3 m dolgu toprak ile kapanmıştır. Buna rağmen stadyumun güneyinde oturma sıraları ile pist arasındaki sınırı oluşturan orthostat blokları görülebilmektedir. Roma Dönemi'nde inşa edilen stadyum, MS 4. yüzyılda yapılan sur duvarlarının dışında bırakılmıştır.

Tripolis'teki yerleşim alanının dışında kentin üç yönünde nekropol (mezarlık) alanları bulunmaktadır. Mezar tipleri topografyaya göre değişiklik gösterir. Kentin kuzeyindeki yamaçta ve kuzeybatıda yer alan tepenin eteklerinde daha çok kayaya oyulmuş mezarlar yer alırken, kuzeydoğuda lahit mezarlar yoğunluktadır. Kentin batısında ve güneydoğusunda ise yer yer Erken Bizans Dönemi'ne ait tonozlu mezarlar yer almaktadır.

Kentin batı girişinde bulunan yapı 85,45x63,36 m ölçülerindedir. Sıralı tipteki Büyük Hamam; batıdan doğuya doğru, frigidarium (soğukluk), tepidarium (ılıklik) ve caldarium (sıcaklık) bölümlerinden oluşmaktadır. Bölümler arasında kemerli geçişler bulunmaktadır. Hamamın kuzeyinde sınırları kısmen belli olan alan Gymnasium yapısı olmalıdır. Traverten bloklardan yapılan hamam MS 2. yüzyılda inşa edilmiştir.

Kentin iki ana girişinden batıda yer alan kapıdır. Antik kaynakların verdiği bilgiler doğrultusunda Pergamon'dan (Bergama) gelen ticaret yolu Thyateria (Akhisar), Sardeis (Salihli), Philadelphia(Alaşehir), Tripolis (Yenicekent) üzerinden Hierapolis (Pamukkale) ve Laodikeia'ya (Goncalı) doğru devam eder. Bu güzergâh üzerinde Tripolis'ten sonra batıya doğru devam edildiğinde Philadelphia'ya ulaşıldığı için kapıya bu isim verilmiştir.

Dışı kesme traverten bloklardan yapılan ayakların iç kısmında dolgu olarak taş, tuğla ve traverten parçalar kullanılmıştır. 3,86x3,88 m ölçülerinde altı traverten ayak üzerinde yükselen iki gözlü ve kemerli giriş kapısının günümüze ulaşabilmiş bir ayağı üzerinde onarım ve sağlamlaştırma çalışmaları yapılmıştır. Mevcut yüksekliği 7,65 m olan ayağın yanında bulunan taç bloğu üzerindeki mimari bezemelere bakılarak kapı, MS 2. yüzyıl ortalarına tarihlenmektedir.

Yaklaşık 1809 m uzunluğunda olan ve bir kısmı yüzeyde görülebilen Erken Bizans sur duvarlarının mevcut yüksekliği 6.30 m, kalınlığı 2.40 m'dir. Batı Anadolu kentlerinde ve Lykos Vadisi'ndeki diğer kentlerde (Laodikeia ve Hierapolis) olduğu gibi Tripolis'te de MS 4. yüzyıl sonu 5. yüzyıl başlarında söz konusu sur duvarları inşa edilmiştir. Her iki cephesi traverten bloklarla örülürken iç kısımlarında dolgu olarak taş, mermer ve tuğla kullanılmıştır. Bunların yanı sıra devşirme malzeme olarak sütun, sütun başlığı, arşitrav-friz blokları, yazıtlı bloklar ve heykel kaideleri kullanılmıştır.

Kentin batısını sınırlayan Geç Bizans Surları, Büyük Hamam'ın batı bitişiğinden başlayıp kuzeydeki Yukarı Kale'ye doğru devam etmektedir. Yaklaşık 1197 m'lik kısmı görülebilen surun mevcut yüksekliği 7.50 m, kalınlığı ise 2.40 m'dir. Traverten, taş, mermer ve tuğla malzeme kullanılarak kireç harç ile yapılan sur duvarı, MS 13. yüzyılda Yukarı Kale ile birlikte planlanıp inşa edilmiştir.

30 YUKARI KALE

Tripolis'in yaslandığı dağın zirvesinde kentin ve bölgenin stratejik bir noktasında yer alan Yukarı Kale'de, yuvarlak planlı kule ve sur duvarlarının bir kısmı günümüze kadar sağlam kalabilmiştir. MS 13. yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edilen kalede, 1243'te Nicaea (İznik) Kralı Ioannes Ducas Vatatzes ile Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in bir araya gelerek anlaşma imzaladığı bilinmektedir.

BÜYÜK TEKKE TÜRBESİ

Buldan İlçesi Yenicekent Mahallesi, eski belediye binası bahçesinde yer alan türbe 14-15. yüzyılda Anadolu'da yaygın olarak görülen çokgen planlı türbelerin güzel bir örneğidir.

Türbe, sekizgen planlıdır. Gövde sekizgen yüksek bir kasnakla yükseltilmiş, üzeri kubbeye örtülmüştür. Kuzey kısmında bulunan giriş kapısı yekpare mermer söveli, yuvarlak kemerli ve oldukça sadedir. Yapıda kapı dışında hiçbir açıklık yoktur. İç kısma tek hareket katan duvar yüzeylerine örülmüş tuğla kemerlerdir.

Daha sonra yapılan onarımlarda kubbe üzeri çimento harç ile sıvanmıştır. İç mekân da çamurla sıvanıp üzeri kireçle boyanmıştır. Türbede yer alan sanduka da sonradan yapılmıştır.

HAMAMBÜKÜ HÖYÜK

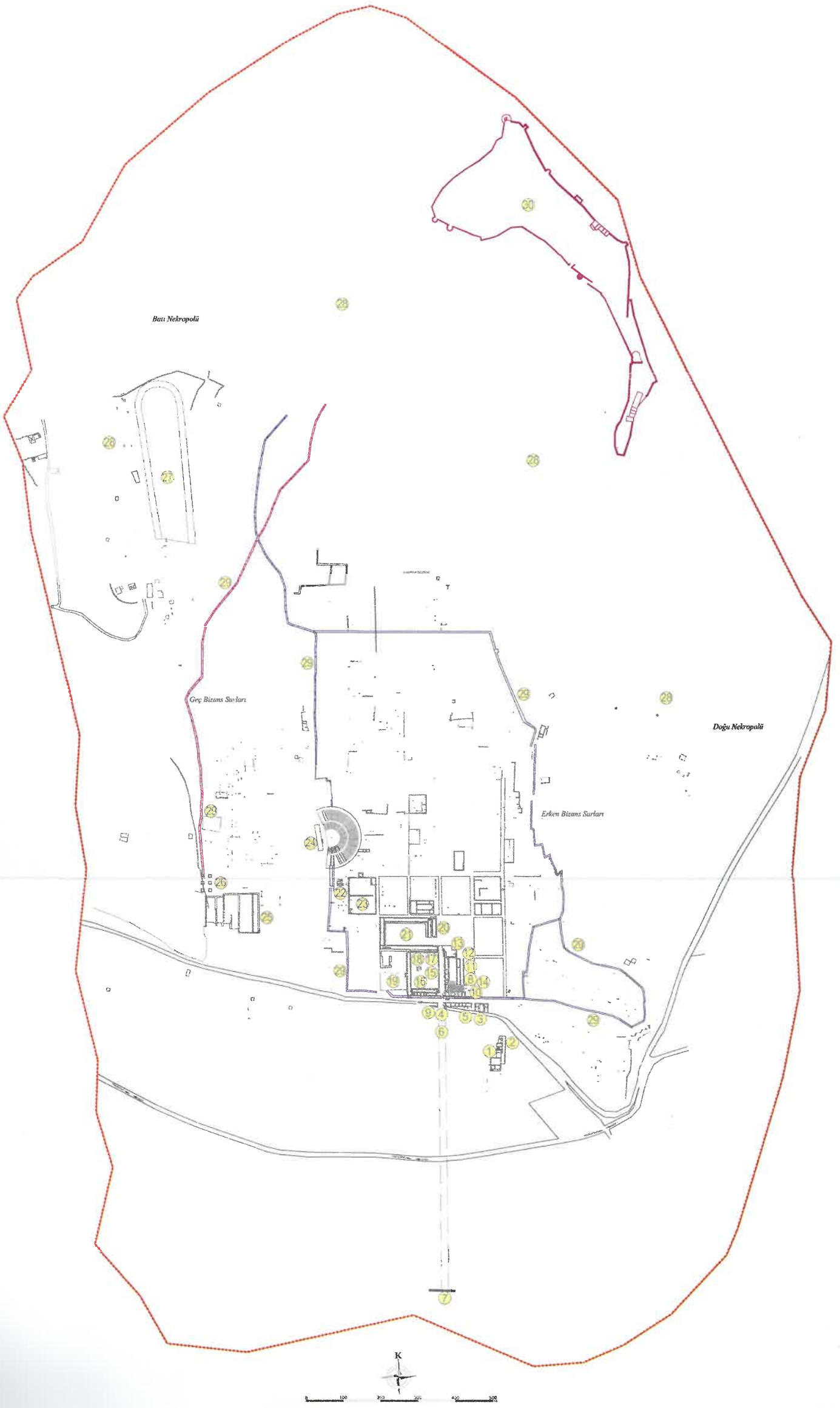
Tripolis'in 2.5 km kuzeydoğusunda yer alan yaklaşık 170 m çapındaki höyük, yoğun tahribata uğramıştır. Bu höyük üzerinde yapılan yüzey araştırmalarında Kalkolitik Dönem'den Geç Tunç Çağı sonuna (MÖ 4000-1200) kadar tarihlenen çanak çömlek parçaları ve yontma taş parçaları bulunmuştur. Bu buluntular bölgenin tarih öncesi geçmişine işaret etmektedir.

AKKAYA HÖYÜK

Höyük, Tripolis'in merkezinin kuş uçuşu yaklaşık 750 m güneydoğusunda, Büyük Menderes Nehri'nin kenarında yer almaktadır. Höyük üzerinden toplanan buluntular arasında seramiklerin yanı sıra çakmaktaşı ve obsidyen aletler de yer almaktadır. Ele geçen buluntular, yerleşimin Geç Neolitik-Erken Kalkolitik, Geç Kalkolitik, Erken Tunç Çağı I, Erken Tunç Çağı II, Orta Tunç Çağı ve Geç Tunç Çağı içerisinde iskân edildiğini ortaya koymaktadır.

TRIPOLIS KENT PLANI

- 1- Mozaikli Konut
- 2- Doğu Sokak
- 3- Kilise 2
- 4- Orpheus Çeşmesi
- 5- Sütunlu Cadde
- 6- Hierapolis Caddesi
- 7- Hierapolis Kapısı
- 8- Hierapolis Cad. Doğu Portik
- 9- Kilise 4
- 10- Roma Dükkanları
- 11- Tonozlu Yapı
- 12- Granarium
- 13- Podyumlu Yapı
- 14- Kemerli Yapı
- 15- Agora

- 16- Agora Güney Portik
- 17- Agora Kuzey Portik
- 18- Agora Batı Portik
- 19- Bouleuterion
- 20- Anıtsal Çeşme
- 21- Kutsal Alan
- 22- Tiyatro Hamamı Sarnıcı
- 23- Tiyatro Hamamı
- 24- Tiyatro
- 25- Büyük Hamam
- 26- Philadelphia Kapısı
- 27- Stadium
- 28- Nekropoller
- 29- Tripolis Surları
- 30- Yukarı Kale

Bu kitapçık T. C. Güney Ege Kalkınma Ajansı'nın 2018 yılı kültür turizminin geliştirilmesi mali destek programı kapsamında hazırlanmıştır. İçerik ile ilgili tek sorumluluk Tripolis Kazı Başkanı Doç. Dr.Bahadır Duman'a aittir ve T. C. Güney Ege Kalkınma Ajansı'nın görüşlerini yansıtmaz.

2020

